

Roma lányok családtervezéssel kapcsolatos jövőképe és attitűdjei

Betekintő

Annak megismerése, hogy a fiatal lányok, közülük is különösen a roma lányok hogyan gondolkodnak a családalapításról, gyermekvállalásról, illetve arról, hogy milyen szerepet játszik a fogamzásgátlás a családtervezésben, különösen aktuális kérdések napjainkban. A fiatalkori várandósság szorosan összefügg a társadalmi helyzettel, amit az is jól mutat, hogy elsősorban a halmozottan hátrányos helyzetben lévő fiatal nők körében számít gyakorinak, hogy 20 éves koruk előtt gyermeket vállalnak (Makay, 2019). A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2021-es kutatása keretében nyolcvanhét 11-22 év közötti roma lány került megkérdezésre e kérdéskörben. Válaszaik alapján kiderül, hogy gondolkodásukban jelen van a tervezett gyermekvállalás és családalapítás, melynek saját megítélésük szerint is fontos része a fogamzásgátlás. A tanulás, a megfelelő partnerkapcsolat kialakítása, az otthonteremtés, munka, karrier megjelenik vágyaik, terveik között, ezek megvalósításához azonban szükséges lenne elkerülni a korai, nem tervezett teherbeesést, gyermekvállalást. Ezt akadályozhatja, hogy nincsenek meg a megfelelő ismereteik, eszközeik. A terhességmegelőzésre, fogamzásgátlásra vonatkozó ismeretek elsajátításában sem a közvetlen környezetük, sem pedig az iskolát és szociális-egészségügyi intézményeket is magába foglaló tágabb környezetük nem nyújt hatékony támogatást. Ennek egyik jele lehet, hogy az általunk megkérdezettek sem tanáraikhoz, sem az iskolai védőnőhöz nem fordulnak információért, segítségért a fogamzásgátlással, terhességgel kapcsolatos kérdéseikkel, problémáikkal.

Bevezetés

Amellett, hogy fontos a gyermekvállalási kedv ösztönzése, illetve annak támogatása, hogy azok, akik nagycsaládban képzelik el a jövőjüket, ténylegesen azzá válhassanak, az is lényeges, hogy a születendő gyermekek mikor és milyen körülmények közé érkeznek. A Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia is kitér arra, hogy a szegénységben élő családok gyermekeinek fejlődése már a korai években – sőt, már az anya várandóssága alatt is – súlyos elmaradást mutathat. A várandós anyák életmódja, a fizikai és pszichés stressz, a káros szenvedélyek mind befolyásolhatják a magzat fejlődését, emellett ugyanakkor a koraszülés, illetve az alacsony születési súly nem kis részben a szociális tényezők (jövedelemhiány és rossz lakhatási körülmények) hatására alakul ki. Az alacsony születési súly hátterében az egyik legfontosabb rizikófaktor az anya fiatal életkora (MNTFS 2030, 2020).

A teljes termékenységi arányszám a 2011-es (1,23-as) mélypont után emelkedni kezdett, így 2021-ben 1,59-re nőtt Magyarországon (KSH STADAT).

2016-ban a születések száma azonban nem csupán a húszas – harmincas éveikben lévő nők körében növekedett, hanem a 15-19 éves fiataloknál is, és ezzel a termékenységi görbe kétpólusúvá vált. Ez a jelenség többek között felveti azt a kérdést is, hogy vajon a 15-19 év közötti korcsoport tervezetten, szándékosan vállal-e ilyen korán gyermeket, vagy inkább csak belecsúszik ebbe az élethelyzetbe (Kapitány, 2018). E tekintetben földrajzi különbségek is jelen vannak, ami abból adódik, hogy a gyermekvállalás mértékében és időzítésében meghatározó a település típusa, az esetleges szegregáció mértéke, de a roma nemzetiségnek az adott településre jellemző koncentrációja is. Egy 2001-es felmérés alapján a roma népesség teljes termékenységi arányszáma 2,6 körüli értéket mutatott Északkelet-Magyarországon, míg az ország délnyugati részében ugyanez 2,1 volt (Szabó-Spéder, 2022).

A (túl) korai gyermekvállalással érintett fiatalok – és gyakran az őket támogatni próbáló szüleik, és

tágabb környezetük is - olyan helyzetbe kerülhetnek, melyben a rossz anyagi háttér, a kedvezőtlen lakáskörülmények és megélhetési problémák hatványozódnak, és akár konzerválódhatnak is. A nem tervezett gyermekvállalás csökkentése, a tudatos családtervezés, a megfelelő fogamzásgátló eszközök használatával kapcsolatos ismeretek átadása, elterjesztése, kulcsfontosságú. Jelen kutatás a fenti célok megvalósításához nyújthat hasznos alapot.

A vizsgálatot a KINCS társadalmi csoportokat vizsgáló kutatócsoportja végezte 2020 novembere

Szakirodalmi áttekintés

Janky Béla 2005-ben megjelent elemzésében (Janky, 2005) arról számolt be, hogy tízből három cigány nő 18 éves kora előtt már anyává válik, kétharmaduk pedig legkésőbb 20 éves korára világra hozza első gyermekét. Ezt a tendenciát erősíti az az adat, mely szerint 2016-tól a magyarországi termékenységi görbe kétpólusúvá vált és a 30 éves kor környékén megfigyelhető „klasszikus” csúcs mellett megjelent egy kisebb kiemelkedés a 15 és 19 éves életkorok között is (Kapitány, 2018). A fiatalon gyermeket vállaló nők igen hátrányos helyzetben vannak, különösen magas körükben a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya és iskolázottsági szintjük sokkal rosszabb annál, mint amit életkoruk indokolna. A gyermekük születésekor ezek a fiatal anyák bizonyítan párkapcsolati helyzetben vannak, 89%-uk házasságon kívül vállalja gyermekét. Az esetek 43%-ában hiányoznak az apára vonatkozó információk, és a gyermek születésekor nem került sor az apa bejegyzésére az élveszületési lapon. Ahol az apák ismertek, ott is az állapítható meg, hogy ők maguk is jellemzően igen fiatalok (egyharmaduk 20 évnél fiatalabb) és alacsony iskolai végzettségűek (Makay, 2019).

A terhességmegszakítások száma az 1990-es évek közepétől csökken Magyarországon, ugyanakkor 2017-ig nem történt lényegi változás a terhességmegszakításon átesett nők korcsoport szerinti összetételében. Ahogy az 1990-es években, úgy 2017-ben is mintegy 13%-uk 20 évnél fiatalabb. Azonban a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet a társadalmi folyamatokra vonatkozó elemzésének megállapítása szerint, a 15-49 éves nők körében, mind a 20 év alatti, mind az e feletti korosztályban, a terhességmegszakításon át-

és 2021 júliusa között, azzal a céllal, hogy megismerjük a 13-18 éves korú roma lányok, fiatal nők családtervezéssel, családalapítással kapcsolatos ismereteit, gondolatait, terveit. A kutatás legfőbb célja az volt, hogy képet alkothassunk arról, hogy a vizsgálatba bevont fiatal roma lányok, fiatal felnőttek hogyan gondolkodnak a tudatos családtervezésről, milyennek képzelnek el egy kiegyensúlyozott, harmonikus párkapcsolatot, és hogy ezek kialakításához, megteremtéséhez milyen eszközökre lehet szükségük.

esett nők közül minden második védekezett a teherbeesés ellen. A fiatalok (20 év alattiak) 87%-a modern eszközzel védekezett (barrier módszerrel, óvszerrel vagy tablettával); e feletti korosztály esetében 70% védekezett. A nők fele alkalmazott fogamzásgátló eszközt, ami arra utal, hogy megváltozott az az abortusszal kapcsolatos hozzáállás, mely a terhességmegszakításban a születésszabályozás bevált eszközét látta. A vizsgált esetek felében a fogamzásgátló elégtelensége és nem a hiánya miatt került sor a beavatkozásra, művi vetélésre (Makay, 2019). Ezzel ellentétes tendencia mutatkozik a rosszabb szociális körülmények között élő nők esetében. A hasonló témakörben, de a már gyermekkel rendelkező felnőtt roma nők körében a KINCS által 2021-ben a Felzárkózó Településeken (FeTe) végzett kismintás kutatásából kiderült, hogy a megkérdezettek első – jellemzően nem tervezett – teherbeesésükkor semmilyen eszközzel nem védekeztek annak megelőzése érdekében, és 81%-uk jelenleg sem használ semmit, hogy elkerülje azt. Csupán 19%-uk alkalmaz valamilyen fogamzásgátló módszert (óvszer, injekció, spirál, művi meddővé tétel) (Raffael, 2021).

Magyarországon az egyes demográfiai mutatók – mint például a születéskor várható élettartam, az egészségesben eltöltött évek száma - országos értékei jelentős területi különbségeket mutatnak. A legmagasabb gyermekszámmal jellemezhető területek az ország északi részein találhatók, de a termékenység az észak-keleti országrészben és Dél-Dunántúl egyes kistérségeiben is lényegesen meghaladja az országos átlagot. Közös sajátosságuk ezeknek a területeknek, hogy szinte kivétel nélkül a társadalmi-gazdasági szempontból leginkább elma-

radott kistérségek közé tartoznak. A termékenység
fent említett földrajzi különbségeinek magyaráza-
tában feltehetően szerepet játszik a népesség etni-
kai összetétele is. A roma lakosság iskolázottsá-
gi szintje (és ezzel összefüggően munkaerőpiaci

pozíciója, illetve jövedelmi helyzete is) az országos
átlagnál kedvezőtlenebb, az alacsony végzettség
pedig általában véve magasabb termékenységgel
jár együtt (Husz, 2012).

A kutatás háttere, célja, módszere

Jelen kutatásunk nem fókuszált külön valamely
régióra, vagy településre, a helyszíneket és a mintát
az alapján választottuk ki, hogy azok ott helyezked-
jenek el, ahol az EFOP 1.4.4. Bari Shej – Fata Mare
– Nagylány programot megvalósító szervezetek
találhatók. A kutatás helyszíneinek kiválasztásakor
arra törekedtünk, hogy azok az ország különböző,
területileg és társadalmi felzárkózási szempont-

ból (területi és gazdasági fejlettség, roma lakosság
aránya stb.) is egymástól eltérőek legyenek. Az
adott település elhelyezkedésén túl figyelembe vet-
tük a megvalósító szervezet hátterét, így a kiválaszt-
ottak között megjelentek egyházi, nem roma és
roma civil szervezetek, települési önkormányzatok
és roma nemzetiségi önkormányzatok is.

1. táblázat: Kutatásba vont települések típusa, vármegyei elhelyezkedése

Megvalósítás település típusa	Megvalósító szervezet típusa	Vármegye
község	egyházi szervezet	Baranya
község község	roma nemzetiségi önk. roma civilszervezet	Borsod-Abaúj- Zemplén Heves
község	egyházi szervezet	Heves
község község	roma nemzetiségi önk. nem roma civilszervezet	Nógrád
vármegyeszékhely város	nem roma civilszervezet nem roma civilszervezet	Somogy
község	egyházi szervezet	Szabolcs-Szatmár-Bereg
város	roma nemzetiségi önk.	Tolna

A vizsgálatba vont roma lányok, fiatal nők felku-
tatásához a segítséget a 2014–2020-as támogatási
időszakban uniós forrásból megvalósított fent jel-
zett pályázat jelentette, amely a hátrányokkal küzdő
roma lányok iskolai lemorzsolódásának csök-
kentését, valamint ehhez kapcsolódóan tovább-
tanulási esélyeik növelését célozta. A program
céljaival összhangban kutatásunk célcsoportját a
13-18 év közötti, elsősorban roma lányok alkották.
A bevont lányok mindegyike résztvevője volt a jel-
zett felzárkózási programnak. A fiatalokat a prog-
ram szakmai vezetői, mentorai kérték fel a rész-
vételre, bekapcsolódásuk önkéntes volt. Egy-egy
helyszínen 7-13 fős csoportokban dolgoztunk.

A kutatás során kvalitatív és kvantitatív mérőesz-
közöket is használtunk, egy 21 kérdésből álló
kérdőívet töltöttünk ki a résztvevőkkel, illetve ezt
követően 10 fókuszcsoportos beszélgetésre került
sor. A tíz helyszínen összesen 87 főt vontunk be
a lekérdezésbe, akik közül 72 fő tartozott az álta-
lunk eredetileg célzott 13-18 év közötti korcsoport-
ba, 15 fő eltért ettől (8 fő 11–12 éves, 7 fő 19 és 22 év
közötti volt). A kérdőív feldolgozásakor elsősorban
a 13–18 éves korosztályra vonatkozó adatokat vizs-
gáltuk, majd a teljes mintából almintákat képezve
két csoport (11–15 év és 16–22 év) eredményeinek
összehasonlítását néztük meg néhány kiemelt kér-
dés körben (párkapcsolat, fogamzásgátlás).

A fókuszcsoportos beszélgetéseken nem érintettük a kérdőív minden kérdését, leginkább a fogamzásgátlással kapcsolatos ismereteket, gondolatokat, esetleges hiedelmeket beszéltük át. A fókuszcsop-

ortos beszélgetések eredményei önállóan nem, csupán a kérdőív releváns kérdéseinek tárgyalása mellett jelennek meg a tanulmányban. Kutatásunk eredményei kizárólag a mintára érvényesek.

Főbb megállapítások a 13-18 év közötti korcsoport vonatkozásában

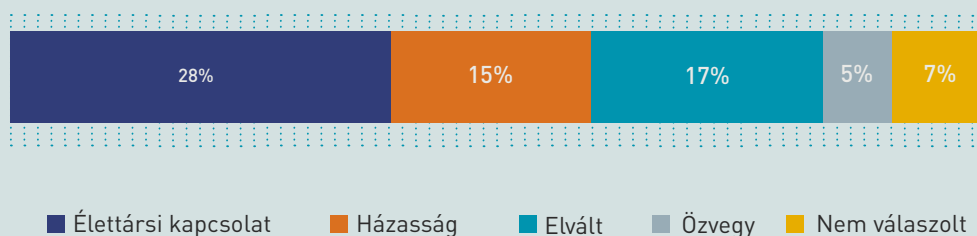
A 21 kérdésből álló kérdőív kitöltése anonim módon történt. Mintánkban a vizsgált korcsoportba tartozó 72 fő több mint háromnegyede, 56 fő 13-15 éves, 16 fő pedig 16-18 év közötti. Ennek azért van jelentősége, mert a romák gyermekvállalására irányuló kutatások szerint (Durst 2001, Janky 2005), a korai gyermekvállalás többsége 16 éves kor körülre tehető. Mintánk jelentős részét azonban éppen a fiatalabb korú lányok, kiskamaszok tették ki, így túlnyomóan az ő gondolataikat, véleményüket ismerhettük meg.

Kérdéseink két fő területre fókuszáltak, az első részben a kitöltők családi, szülői háttéréről sze-

rettünk volna többet megtudni, így rákérdeztünk a szülők kapcsolati státuszára (házas, élettársi kapcsolatban él, elvált, özvegy, egyéb), majd a testvérek számára, a szülők, első gyermekük születésekor betöltött korára, valamint a szülők legmagasabb iskolai végzettségére.

A válaszok alapján az rajzolódott ki, hogy a megkérdezett 72 lány szülei közül 28-an élettársi kapcsolatban, 15 fő szülei pedig házasságban élnek. 17 fő szülei elváltak, öten özvegyek, hét esetben pedig nem kaptunk választ a szülőkre vonatkozó kérdésünkre.

1. ábra: A bevont 13-18 év közöttiek szüleinek kapcsolati státusza (fő) (N=72)

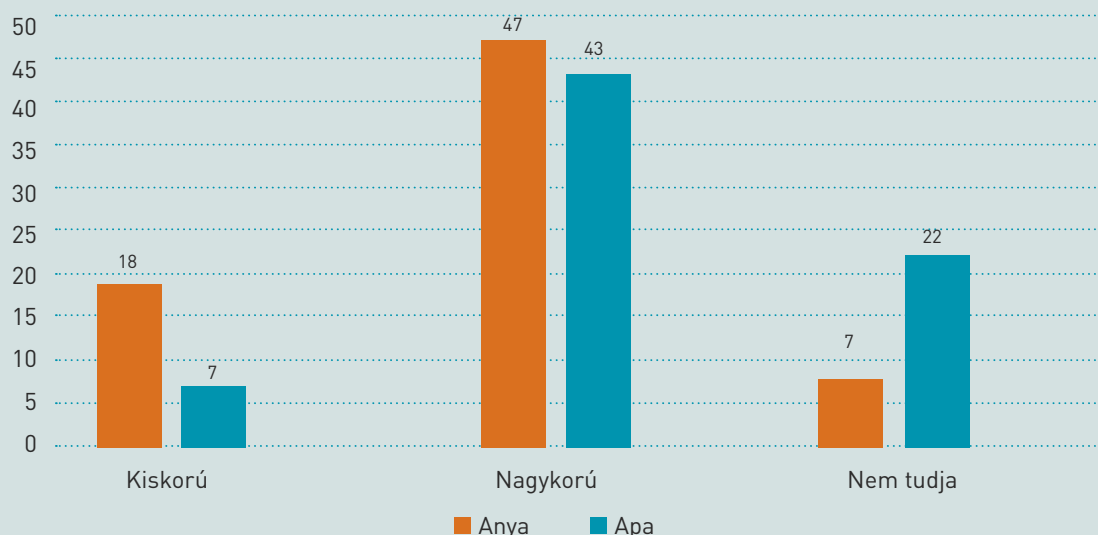

A hetvenkét 13-18 év közötti lány többsége, 56 fő nagycsaládban él, ebből 32-en pedig olyan nagycsaládban, ahol 4 vagy ennél több gyermek van. Az otthonról hozott minták miatt fontosnak tartottuk megkérdezni, hogy a bevont lányok szülei hány évesek voltak akkor, amikor első gyermekük született. Ennek megválaszolása nehézséget okozott nem csak a matematikai számítás miatt, hanem azért is, mert több esetben a megkérdezettek nem voltak tisztában szüleik jelenlegi életkorával sem. Ezért a 72 főből, csupán ötvenen tudtak válaszolni arra, hogy édesapjuk hány évesen vált szülővé, illetve hatvanöten tudták,

hogy édesanyjuk hány éves volt első gyermekének megszületésekor.

Az apák átlagéletkora első gyermekük születésekor 24 év volt, de 15 fő 20 éves vagy annál fiatalabb korában vált apává. Az anyák átlagéletkora első gyermekük születésekor 20 év volt, de a 72 anyából 46-an, 20 évesen vagy még ennél is fiatalabb életkorban vállalták első gyermeküket. Az anyák közül 18-an, az apák közül pedig heten kiskorúként váltak szülővé. Mivel az anyákról 7 esetben, az apákról pedig 22 esetben nincs idevonatkozó adatunk, ez a szám magasabb is lehet.

2. ábra: Megkérdezettek szüleinek kis- ill. nagykorúsága első gyermekük születésekor (fő) (N=72)

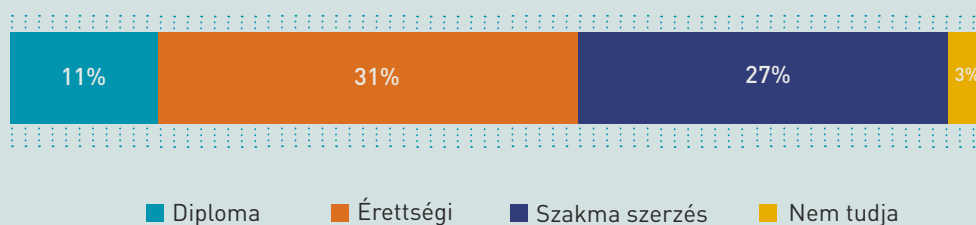

A családi minták és háttér kutatásának részeként vizsgáltuk a szülők legmagasabb iskolai végzettségét is. Ezzel kapcsolatban a kutatásba bevont lányok egy részének (10%) egyáltalán nem volt információja erről, így nem tudott válaszolni a kérdésre. A kapott adatok alapján az látszik, hogy a mintába került roma lányok szüleinek többsége legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezik: az apák közül 55-nek (76%), az anyák közül pedig 46-nak (64%) a legmagasabb elvégzett osztálya az általános iskola 8. évfolyama. Azonban mind az anyák, mind az apák között vannak olyan szülők,

akik még az általános iskolát sem végezték el.

A jelen kutatásunkba bevont fiatalok terveik szerint magasabb végzettséget szeretnek majd, mint szüleik, a 13-18 éves korcsoportba tartozó 72 megkérdezett közül szinte kivétel nélkül mindenki (69 fő) szeretne az általános iskola után továbbtanulni, vagy már jelenleg is középfokú intézménybe jár. A továbbtanulni vágyók közül 27-en szakmát, 31-en érettségit, 11-en pedig diplomát is szeretnének szerezni, három fő még nem tudja, mit szeretne tanulni, vagy nem szeretne továbbtanulni.

3. ábra: A 13-18 év közötti korcsoportba tartozók továbbtanulási szándéka (fő) (N=72)

A vágyott szakmák között az esetek többségében a helyben, vagy a szomszédos településeken található iskolák által nyújtott képzési területek jelennek meg, így többségükben a pék, cukrász, fodrász, műkörmös, eladó, pincér, szakács, kozmetikus

szakmákat jelölték, ezen felül megjelent egy-egy esetben az autószerelő, a szociális gondozó és az ápoló szakma is. A diplomaszerezést célzó lányoknál pedig az orvos, pedagógus, rendőr, informatikus, könyvelő, jogász, médiaszakember szakterü-

letek szerepelnek jövőbeli célként. A lányok továbbtanulással kapcsolatosan adott válaszai nagyon pozitív képet mutatnak. A fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetések során azonban kirajzolódott az is, hogy a pályaválasztás előtt álló lányok többsége nincs tisztában azzal a folyamattal, ami a céljáig elvezeti, és sajnos nem tudja azt sem, hogy milyen tantárgyból kellene, vagy kellett volna jól teljesítenie az eredményes felvétel érdekében. Erre utal az is, hogy orvosi, jogi diplomára vágyik több olyan 13-14 éves leány is, akinek általános iskolai karrierjét a bukdácsolás, a sok hiányzás jellemzi, tehát az egyetemre való bekerülésének valós esélye jelenleg csekély.

A 13-18 éves lányok többségének (43 fő) nincs párkapcsolata, nem jár senkivel, azonban 11 fő úgy nyilatkozott, hogy komoly kapcsolata van, 11 főnek pedig van kapcsolata, de nem komoly. Kutatásunk fókuszja a fogamzásgátlással, a bevont lányok arra irányuló tudásával volt kapcsolatos, ezért erre irányuló kérdéseket mind a kérdőíves, mind a fókuszcsoporthoz tartozó adatgyűjtéssorán feltettünk alanyaink számára. Kérdésünkre, hogy a fogamzásgátlást a kamaszok, fiatal lányok fontosnak tartják-e, a 72 lányból 50-en az igen fontos válasz kategóriát jelölték meg, csupán 5-en voltak azok, akik azt mondták, hogy nem fontos, 17-en nem tudtak állást foglalni ebben a kérdésben.

Annak ellenére viszont, hogy a megkérdezettek közül sokan gondolják úgy, hogy a fogamzásgátlás fontos, mégis amikor azt kértük, hogy soroljanak fel konkrét fogamzásgátló eszközöket, a lányok több mint fele nem ismert ilyen eszközt, és/vagy nem ismerte a „fogamzásgátló” szó jelentését sem. Azok, akik mégis fel tudtak sorolni néhány dolgot, első helyen a gumióvszert és a fogamzásgátló tablettát jelölték, de megjelent az injekció is, illetve a fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetések során az abortusz is, mint fogamzásgátló eszköz. Egy korábbi 29 roma nővel készített interjúk során kutatásunk során is láttuk, hogy az abortusz egy lehetséges – és gyakran egyetlenként használt – fogamzásgátló eszköz a rossz anyagi körülmények között élő, alacsony státuszú nők körében (Raffael, 2021).

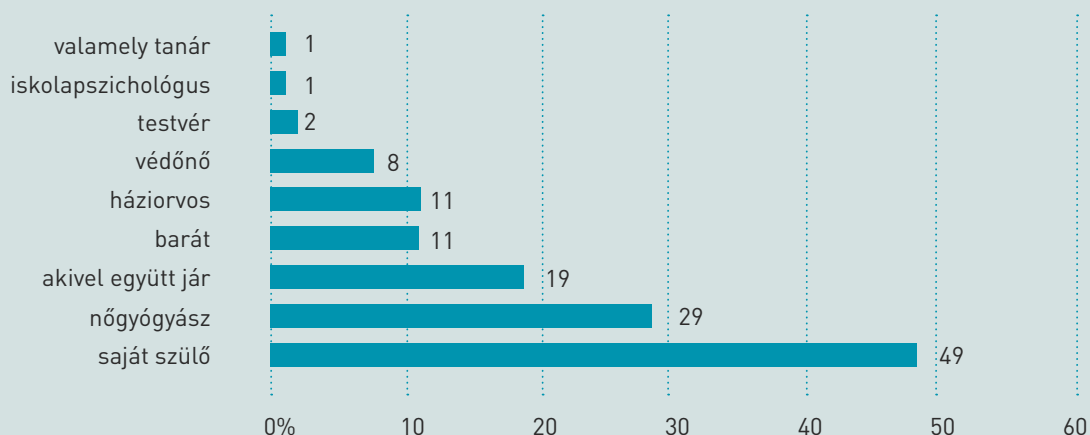
Azok után, hogy igyekeztünk felmérni a lányoknak a terhességmegelőzés lehetőségeivel kapcsolatos tudását, azt is szeretnénk volna megtudni, hogy alkalmazzák-e jelenleg bármelyiket, vagy szükség esetén alkalmaznák-e. A válaszokból kiderült, hogy a lányok kicsivel több, mint egynegyede, vagyis 19 fő használ, vagy használna eszközt a teherbeesés megelőzésére, viszont közel ugyanennyien (21 fő) elutasítják azt, 24 fő lehetségesnek tartja, hogy használna, míg nyolcan nem tudják vagy nem válaszoltak erre a kérdésre. Érdekes eredmény, hogy azok, akik jelenleg elutasítják a fogamzásgátló eszközök használatát, vagy annak lehetőségét, azok milyen indokot választanak az általunk megadott opciók közül, melyből többet is kiválaszthattak.

A legtöbben (37 fő) azt jelölték meg, hogy azért nem alkalmazzák fogamzásgátló eszközt, mert nem ismernek ilyet. A második leggyakoribb ok, melyet 17 fő jelölt, hogy nem tudják hogyan kell alkalmazni azt. Ezek mellett négyen jelölték, hogy nem merik/mernék felíratni, megvásárolni, illetve három fő mondta, hogy nincs pénze megvásárolni ilyen eszközt. Egyéb lehetőségként néhányan azt írták be, hogy még túl fiatalok ehhez a témához, vagy nincs barátjuk, ezért a kérdéssel még nem foglalkoztak. A kamaszok, fiatal felnőttek számára, ezen belül is a lányok, nők számára kiemelt fontosságú, hogy a teherbeesés kockázatával, a gyermekvállalással, fogamzásgátlással kapcsolatban edukáltak legyenek, valamilyen forrásból hiteles és érthető információkat, válaszokat kapjanak. Hangsúlyosan igaz lehet ez egy olyan társadalmi, etnikai csoportban, ahol esetleg a kulturális közegből adódóan ennek a témának a tárgyalása különböző okok miatt (tabu, szégyenérzet) nehezített.

Ahhoz, hogy erről képet kaphassunk, arra is rákérdeztünk, hogy tudnak-e a lányok segítséget kérni valakitől. A 13-18 éves lányok döntő többsége, 62 fő jelezte vissza azt, hogy van kihez fordulnia, heten pedig, hogy nincs, hárman nem válaszoltak a kérdésre.

Fontosnak tartottuk arra is rákérdezni, hogy az erre irányuló kérdéseikkel kihez fordulnának leginkább.

4. ábra: Azok a személyek, akiktől a legszívesebben kérnének segítséget a kérdezettek a fogamzásgátlással kapcsolatban (jelölések száma – több válasz is lehetséges)

Ahogy a fenti ábrán látható, a lányok jelentős része a szüleikhez fordulna leginkább, azonban a kérdőív felvételét követő beszélgetésekből kiderült, hogy ez elsősorban az anyát jelenti. Az, hogy egy leánygyermek elsősorban édesanyjához fordul szívesen a szexuális életre, fogamzásgátlásra vonatkozó kérdéseivel, természetes, és pozitív kapcsolatot feltételez a szülővel. Tekintetbe véve azonban, hogy a lányok közel felének édesanyja maga is kiskorú volt első gyermekének megszületésekor, nem feltételez tudatosságot a fogamzásgátlás területén az édesanyák részéről sem. Ez természetesen a lányok vonatkozásában nem feltétlenül jelenti azt, hogy ők maguk nem lehetnek majd tudatosak a családtervezésben. Jelen kutatásunk az anyák fogamzásgátlási szokásait nem vizsgálta, de a fentebb már hivatkozott Felzárkózó Településekre irányuló kutatásunk keretében, többek között 29 roma édesanyával készítettünk félig strukturált interjút. Ebben a korábbi kutatásban azt tapasztaltuk, hogy a megkérdezett roma nők nem tervezetten vállalták első gyermeküket (sem), és nem alkalmaztak a teherbeesést megelőző eszközt, legfeljebb a harmadik-negyedik szülésük után (Raffael, 2021).

Sajnálatos módon vélhetően maguk az anyák is igen csekély és pontatlan tudással rendelkeznek a fogamzásgátlással kapcsolatban. Vagyis azok a lányok, akik úgy érzik, hogy elsősorban anyjukkal beszélnek meg szívesen a teherbeesés meg-

előzésével, fogamzásgátlással kapcsolatos kérdéseiket, problémáikat, nagyon kicsi eséllyel kaphatnak helytálló, effektív információt és segítséget az anyákon keresztül. Ehhez társul az a lányok által jelzett tény is, hogy ha elő is kerül otthonukban a fiúkkal való együtt járás, teherbeesés, szexuális élet témaköre, akkor a szülők, anyák rögtön zavarba jönnek, és lányaik „okítását” a minimálisra szorítva inkább csak intelmeiket mondják el, „ne essél teherbe”, „nem szabad odaadni magad túl korán”, „ne járjál úgy, mint én”.

A 72 megkérdezett lány közül szinte senki nem fordulna védőnőhöz vagy valamely tanárához a fogamzásgátlással kapcsolatos kérdésével. Ez önmagában természetesnek is vehető, hiszen ez a téma olyan bizalmat, intimitást feltételez, ami jó esetben a családon belül van a leginkább jelen. A fenti okok miatt azonban az a helyzet rajzolódik ki, hogy a lányok életében a két leginkább meghatározó szinten – otthon és iskola – nem találkozhatnak olyan személlyel, aki ilyen kérdésekben érdemi segítséget tudna nyújtani számukra. Ugyan a nőgyógyász, mint olyan személy, akihez lehet fordulni ezekkel a kérdésekkel 29 jelölést kapott (ez került a második helyre), de a települések többségében – főleg a romák által magas arányban lakott településeken – helyben nem érhető el a nőgyógyászati szakrendelés. A helyzetet nehezíti, hogy kiskorú esetében szükség van szülői jelenletre, és külön nőgyógyászati kamaszrende-

lésre, ahová esetleg nagyobb bizalommal fordulhatnának a fiatal lányok, még ennél is kisebb arányban, vagy egyáltalán nem is működik. A fókuszcsoporthozos beszélgetésekből az derült ki, hogy a lányok többsége azt gondolja, hogy a fogamzásgátlás elsősorban a lányok, nők dolga, és bár van igényük arra, hogy a partner/társ/férj is részt vegyen mind a fogamzásgátlásban, mind az arról való közös gondolkodásban, úgy látják, hogy környezetükben ez nem így működik. Ennek megfelelően ők is azt gondolják, hogy bár jó lenne közösen dönteni ezekről a kérdésekről, mégis szerintük a nem kívánt terhesség megelőzése leginkább az ő felelősségük.

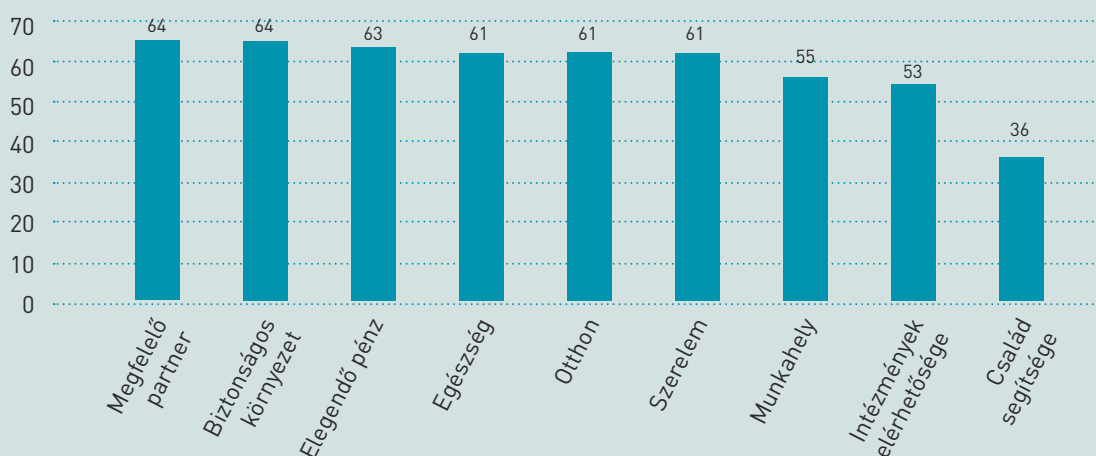
A 72 roma lány közül a nagy többség, 57-en nyilatkoztak azt, hogy szeretnék gyermeket vállalni a jövőben, négyen jelenleg úgy gondolják, nem vállalnának gyermeket, 11 fő nem tudja, vagy nem válaszolt erre a kérdésre. Négyen 1 gyermeket szeretnék, 40 fő két gyermeket, kilencen pedig három vagy több gyermeket vállalnának a jövőben. Viszonylag magas azoknak a száma is (19 fő) akik nem válaszoltak erre a kérdésre. Bár a lányok döntő többsége (56 fő) nagycsaládban él, csak kicsivel több, mint 10%-uk (9 fő) jelezte, hogy ők maguk is nagycsaládot szeretnék. Ez az arány részben tulajdonítható a gyermekvállalással kapcsolatos bizonytalanságuknak is – nem tudja, hogy szeretne-e gyermeket, ha igen akkor sem tudja, hogy hányat. A fókuszcsoporthozos beszélgetésekből kiderült, hogy többségük otthon aktívan részt vesz a testvérek ellátásában, nevelésében, valamint

a háztartás vezetésében, ezért már tapasztalattal rendelkeznek a nagycsaládos lét nehézségeivel kapcsolatban. Többben ezen tapasztalatok alapján gondolják úgy, hogy csak kevesebb gyermeket szabad vállalni.

A családtervezés köréhez kapcsolódóan arra is rákérdeztünk, hogy mit gondolnak most arról, hogy majd hány éves korukban szeretnék vállalni az első gyermeküket. 10 fő nem válaszolt a kérdésünkre, vagy azt írta be, hogy nem tudja, a válaszolók által megadott értékek 18 és 30 év között mozogtak. A lányok átlagosan 23 éves korukban vállalnák első gyermeküket, vagyis minimum 3-5 évvel később, mint ahogy anyáik tették. Azonban még ha a roma lányok, nők valóban 23 éves korukban vállalnák első gyermeküket, és nem korábban, az még mindig évekkel eltérne a 2021-ben a nem roma nőket jellemző 29,08 év átlagától (KSH, 2021).

Az életkoron kívül a gyermekvállalást számos tényező befolyásolhatja, ezekből kilencet soroltunk fel kérdőívünkben, melyek megítélésünk szerint döntőek lehetnek, úgymint: megfelelő partner; otthon; munkahely; elegendő pénz/megfelelő anyagi háttér; egészség; család segítsége; egymás iránt érzett szerelem/szeretet/vonzalom; biztonságos környezet; intézmények (óvoda, iskola, orvos stb.) elérhetősége. Arra kértük a kutatásban résztvevőket, hogy 1-től 5-ig terjedő skálán jelöljék ezek fontosságát, és azt elemeztük, hogy az egyes tényezőket hányan jelölték 5-ös számmal, vagyis értékelték nagyon fontosnak.

5. ábra: Mely tényezőket hányan ítélték nagyon fontosnak a gyermekvállalás szempontjából (említési szám) (N=72)

Ahogy látszik, az egyes tényezők fontosságának megítélésében nincs nagy szórás, a 72 lányból sokan ítélték szinte minden tényezőt nagyon fontosnak. A munkahely megléte, az intézmények elérhetősége viszont ebből a szempontból a rangsor végére került. Ami számunkra meglepő volt, hogy a család segítségét csak a megkérdezettek fele tartotta nagyon fontosnak.

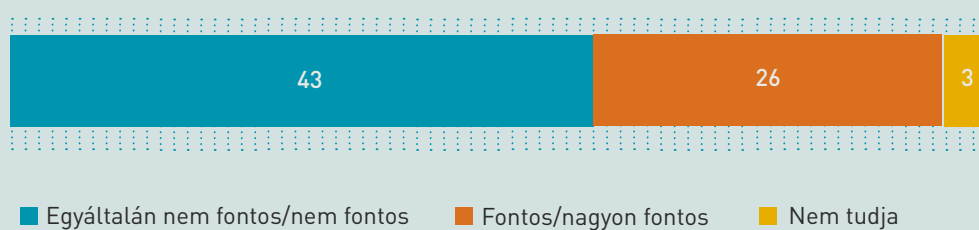
A Debreceni Egyetem hallgatóinak körében végzett kutatás eredménye szerint minél nagyobb családból érkezik valaki, annál több gyermeket szeretne vállalni (Engler, 2018). Egy a fiatalok és idősök gyermekvállalási attitűdjét, az eltérő generációk családon belüli szerepének, és segítő munkájának gyermekvállalásra irányuló hatását vizsgáló kutatás eredménye szerint a megkérdezett 18-23 év közötti fiatalok 88%-a úgy gondolja, hogy a szülői segítségnyújtás nagyon fontos egy fiatal pár számára, 80%-uk pedig azt mondja, hogy elősegíti a gyermekvállalást, ha az unokák a nagyszülőkre bízhatók (KINCS, 2019).

Az általunk megkérdezett 13-18 év közötti lányok azonban kevésbé tartják fontosnak a család segítségét, és ahogyan már korábban említettük, egyáltalán nem kívánnak nagycsaládot alapítani annak ellenére – vagy pontosan amiatt –, hogy ők maguk többségében nagycsaládban nevelked-

tek. A részletesebb adatok azt mutatják, hogy a 72 lányból 12 főnek csak egy testvére van, közülük öten nem tudják, vagy nem válaszoltak a kérdésre, hogy hány gyermeket vállalnának szívesen a jövőben. A válaszadó 8 főből hét egy-két gyermeket szeretne, és csupán egy fő mondta, hogy hármat. A nagycsaládban nevelkedő 60 lány több mint fele, 35 fő azt válaszolta, hogy 1-2 gyermeket tervez, kilencen jelezték, hogy három vagy annál több gyermeket vállalnának, és 16-an nem tudtak, vagy nem akartak válaszolni erre a kérdésünkre. A fókuszcsoporthozos beszélgetések alapján az érzékelhető, hogy a család jelenléte a lányok számára teljesen természetes, magától értetődő, egy-egy esetben akár hátráltató, visszatartó is, emiatt nem érzik ennek jelentőségét a gyermekvállalás vonatkozásában. Mivel a lányok aktív szerepet játszanak testvéreik nevelésében, ellátásában, a háztartás fenntartásában, kellő tapasztalattal rendelkeznek ezek terén, tehát képesnek érezhetik magukat arra, hogy önállóan, családi segítség nélkül is gondoskodjanak majd gyermekükről.

Szerettünk volna képet kapni arról is, hogy a lányok szerint fontos-e, hogy a gyermekvállalást megelőzze a házasságkötés. Ezt szintén 1-től (egyáltalán nem fontos) 5-ig (nagyon fontos) tartó skálán jelölhették.

6. ábra: A házasság fontosságának megítélése a gyermekvállalás szempontjából a 13-18 éves korosztály körében (fő) (N=72)

A 72 megkérdezettből 43 fő (59,7%) szerint a házasságkötés egyáltalán nem, vagy nem fontos a gyermekvállalás szempontjából, 26-an ítélték úgy, hogy fontos, vagy nagyon fontos, hárman nem válaszoltak. A KINCS egy 2023 februárjában, a házassággal kapcsolatban készített kérdőíves kutatása szerint a 30 év alatti válaszadók 39%-a gondolja úgy, hogy a gyermekvállalás előtt jobb, ha a pár összeházasodik.

Ahogy azt a tanulmányban már jeleztük, csupán minden ötödik megkérdezett nevelkedett olyan

családban, ahol a szülők házasságban éltek. Ez a szülői minta is hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatal lányok egy része úgy gondolja, a gyermekvállaláshoz nem feltétlenül van szükség arra, hogy a párok előtte házasságot kössenek.

A megkérdezettek közül 42-en indokolták meg azt, miért tartják fontosnak, vagy éppen ellenkezőleg, nem fontosnak, hogy a gyermekvállalást előzze meg a házasságkötés. Elsősorban a következőket hangsúlyozták ezzel kapcsolatban:

2 táblázat: A házasság fontosságával kapcsolatos vélemények

Fontos, mert...	Nem fontos, mert...
Ez nagy lépés, ami azt jelenti, hogy biztos vagy a kapcsolatban.	A gyermekvállalás nem időhöz van kötve, mint a házasság.
Gyermekvállalás előtt jobb házasodni, mert kényelmesebben meg tudják szervezni.	Házasság nélkül is megszülethet egy gyermek.
Házasságban szorosabb kapcsolat van két ember között.	Ha családként akarnak élni, akkor házasság nélkül is megtehetik.
Elkötelezik egymást egész életükre.	Egy jó kapcsolatban bármikor lehet gyerek.
Ha megszületik a gyerek, de utána elválnak, akkor apa nélkül marad.	Nem a papír számít.
Ha megszületik a gyerek, legyen rendes apukája.	Az a lényeg, hogy szeressék egymást.
	Gyermekvállalás után is össze lehet házasodni.
	Nem a papír dönti el, hogy jó szülők leszünk-e.

A 11-15 és a 16-22 éves korcsoportban kapott eredmények összehasonlítása

Kutatásunk elsődleges célcsoportját a 13–18 éves roma lányok jelentették, azonban a csoportok szervezése során más korcsoportba tartozók is bekerültek a mintánkba. A 87 megkérdezett közül nyolcan ennél fiatalabbak (11–12 évesek), heten idősebbek voltak (19–22 évesek). Az alsó korhatárhoz tartozó 11 éves és a felső korhatárt képviselő 22 éves lányok gyermekvállalásról alkotott véleményében, de legfőképpen tapasztalataiban nagy eltérések lehetnek, ezért két csoportot hoztunk létre, külön vizsgáltuk a 11–15 (64 fő) és a 16–22 évesek (23 fő) fogamzásgátlással és család-alapítással kapcsolatos meglátásait.

A két korcsoport összehasonlításakor többek között arra kerestük a választ, hogy van-e különbség a jelenlegi párkapcsolatban, a fogamzásgátlás fontosságának megítélésében, a fogamzásgátló eszközök ismeretében, illetve azok használatában (vagy a hajlandóságban), a gyermekvállalásra irányuló tervekben, a házasságkötés fontosságának megítélésében az előbbi szempontjából, valamint abban, hogy ha a terhességgel/fogamzásgátlással kapcsolatban segítségre lenne szüksége, kihez fordulna.

A 16-22 éves korosztályban már lényegesen többen voltak azok, akik nem csak együtt jártak vala-

kivel, de saját megítélésük szerint kapcsolatuk komoly, és párjukat már szüleiknek is bemutatták. Talán részben ezzel hozható összefüggésbe az is, hogy a 23 főből 19-en tartották fontosnak a fogamzásgátlást. A 11–15 éves korcsoportban a 64 főből 40-en gondolták ugyanezt a fogamzásgátlással kapcsolatban.

A terhesség megelőzésére szolgáló eszközök megnevezése, felsorolása mindkét korcsoportban nehézséget okozott, a 11–15 évesek esetében a 64 főből 33-an, a 16–22 éveseknél pedig csaknem minden harmadik válaszadó (nyolcan a 23 főből) nem válaszolt erre a kérdésre, vagy nem tudott egyetlen fogamzásgátló eszközt sem megnevezni. A 11–15 és a 16–22 évesekről is elmondható, hogy döntő többségük úgy érzi, hogy tud/tudna kihez fordulni a fogamzásgátlással, gyermekvállalással kapcsolatos kérdésekkel: előbbieknél 64 főből 56-an, utóbbiaknál 23 kérdezettből 21-en válaszolták ezt. Mindkét korcsoportnál ugyanazok a személyek, illetve szakemberek kerültek az első három helyre. Elsősorban a szülőktől, a nőgyógyásztól, majd pedig a partnerüktől kérnek/kérnének segítséget. A további sorrendben különbséget jelent, hogy a 16–22 évesek a barátaikat is megelőzve, inkább háziorvosukhoz fordulnának,

míg talán az oktatási intézményekhez való laza kötődésük, vagy az abból való kilépésük okán viszont egyikük sem fordulna iskolapszichológushoz vagy a tanáraihoz kérdéseivel. E két utóbbi személyt egyébként a 11-15 évesek közül is kevesen említették.

Valamivel nagyobb különbség mutatkozik abban,

hogy a jövőbeni gyermekvállalásról mit gondolnak a megkérdezettek. A 11–15 éves korcsoporthoz tartozók közül csaknem minden második kérdezett (64 főből 31) mondta azt, hogy szeretne majd gyermeket, ugyanez a 16–22 évesekről még inkább elmondható: a 21 ilyen korú roma lány közül 19 válaszolt igennel erre a kérdésre.

3. táblázat: Párkapcsolattal és fogamzásgátlással kapcsolatos főbb kérdéskörök összehasonlítása a 11-15 és 16-22 évesek korcsoportjában.

	Fő		%	
	11-15 évesek körében	16-22 évesek körében	11-15 évesek körében	16-22 évesek körében
Kutatásba vontak száma	64	23	73,5	26,5
Komoly kapcsolata van	5	9	7,8	39
Fontosnak tartja a fogamzásgátlást	40	19	62,5	82,6
Nem ismer fogamzásgátló eszközt/nem választott	33	8	51,6	34,8
Fogamzásgátlással kapcsolatos kérdéseivel van kihez fordulnia	56	21	87,5	91,3
A jövőben szeretne gyermeket	31	19	48,4	82,6

Nincs jelentős különbség a két korcsoport között abban a tekintetben, hogy hány éves korukban szeretnének anyává válni, és életük során összesen hány gyermeket szeretnének. Akárcsak a teljes mintában, úgy ebben a két csoportban is az látható, hogy átlagosan 23 éves korukban tartják optimálisnak az első gyermekük születését, és maximum 2 gyermeket terveznek.

A gyermekvállalás szempontjából fontos tényezőket összehasonlítva találunk sorrendbeli különbségeket a két korcsoport között. A munka és a biztonságos környezet fontosságának megítélésében például 11 százalékpont körüli különbségek voltak, míg az egymás iránt érzett szerelem, szeretet, vonzalom kérdésében több mint 16 százalékpontos volt a különbség a két csoport között.

4. táblázat: Gyermekvállalás szempontjából nagyon fontosnak ítélt tényezők összehasonlítása

Tényezők	Azok száma, akik az alábbiakat a legfontosabbnak tartották (fő)		Azok aránya, akik az alábbiakat a legfontosabbnak tartották (%)	
	11-15 évesek körében	16-22 évesek körében	11-15 évesek körében	16-22 évesek körében
Megfelelő partner	57	20	89	86,9
Otthon	51	20	79,7	86,9
Munkahely	46	19	71,8	82,6

Tényezők	Azok száma, akik az alábbiakat a legfontosabbnak tartották (fő)		Azok aránya, akik az alábbiakat a legfontosabbnak tartották (%)	
	11-15 évesek körében	16-22 évesek körében	11-15 évesek körében	16-22 évesek körében
Elegendő pénz, megfelelő anyagi háttér	55	18	85,9	78,3
Egészség	56	19	87,5	82,6
Család segítsége	32	10	50	43,5
Egymás iránt érzett szerelem, szeretet, vonzalom	55	16	85,9	69,6
Biztonságos környezet	54	22	84,37	95,6
Intézmények elérhetősége	45	16	70,3	69,6

Szembevető különbség, hogy a 11-15 év közöttiek közül arányaiban többen tartották nagyon fontosnak a szerelem és a vonzalom meglétét a gyermekvállalás szempontjából, mint a 16-22 éveseknél. Előbbieknél a 64 főből 55-en, utóbbiaknál a 23 megkérdezettből 16-an jelölték ezt a válaszlehetőséget. Különbség mutatkozik a két csoport között abban a tekintetben is, hogy a legfiatalabbak számára a megfelelő anyagi háttér fontosabb, mint az idősebbeknél. A 11-15 évesek csoportjában a 64 főből 55-en (közel 86%) nagyon fontosnak ítélték azt, míg a tőlük néhány évvel idősebbek esetében a 23-ból 18-an (78,3%) gondolták ugyanezt. Gyermekvállalás szempontjából a munkahely megléte a 11-15 év közöttieknek a 64-ből 46-tól (71,8%) kapott „nagyon fontos” értékelést, míg a 16-22 éveseknél 23-ból 19 fő (82,6%) értékelte így. A 16-22 évesek számára úgy tűnik, hogy a megfelelő anyagi háttér (18 fő jelölte nagyon fontos-

nak) és a munkahely (19-en jelölték nagyon fontosnak) közel azonos fontosságú. Úgy látják tehát, hogy a biztonságos anyagi háttér egyik fő forrása a munkahely megléte lehet, míg az értékelés alapján a fiatalabbaknál ez a két dolog nem feltétlenül kapcsolódik össze.

Mind a két korcsoportnál az látható, hogy az utolsó két helyre az intézmények elérhetősége és a család által nyújtott segítség került. A 11-15 évesek fele (32 fő), a 16-22 éveseknél viszont arányaiban ennél kevesebben, 23 megkérdezett roma lányból 10 tartotta nagyon fontosnak a gyermekvállalás szempontjából a család segítségét.

A 11-15 évesek több mint 40%-a (26 fő a 64-ből) szerint nem fontos, hogy a gyermekvállalást megelőzze a házasságkötés, míg az idősebbek már kicsivel több, mint 60%-a (14 fő a 23-ból) gondolja ugyanezt.

Összegzés

Kutatásunkban roma lányok fogamzásgátlással és családtervezéssel kapcsolatos gondolkodását, ismereteit kívántuk feltérképezni kérdőíves kutatás és fókuszcsoporthozos interjúk segítségével. Interjúalanyainkat egy, a roma lányok iskolai lemorzsolódásának csökkentését célzó program résztvevőiből választottuk ki. Tíz településről 87

főt kérdeztünk meg. A kapott válaszok alapján az alábbi, a teljes mintára jellemző főbb megállapításokat tehetjük: A hetvenkét 13-18 éves korosztályba tartozó megkérdezett többsége nagycsaládban él, viszont csupán 15 családban élnek házasságban a szülők. Több esetben a lányok szülei kiskorúként váltak anyává/apává. A 13-18

éves roma lányok szülei jellemzően alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek és csak általános iskolai, vagy annál alacsonyabb végzettségük van. A lányok családalapítással kapcsolatos gondolkodását a szülői minta befolyásolja, egyes területeken, – mint például annak megítélése, hogy mennyire fontos a házasság a gyermekvállalás szempontjából – azokkal azonosulnak, míg más területen, – mint például az oktatás, továbbtanulás – attól eltérnek. A megkérdezett 13-18 éves korosztályban lévők magas arányban tovább akarnak tanulni, csupán néhány fő mondta azt, hogy nem.

A lányok több mint felének nincs barátja, nem jár senkivel, de ettől függetlenül is fontosnak tartja a fogamzásgátlást, azonban abban bizonytalanság mutatkozik, hogy párkapcsolat megléte esetén használnának-e bármilyen eszközt a terhesség megelőzésére. Ennek okaként legnagyobb számban a kevés rendelkezésre álló információ, a fogamzásgátlás lehetőségeinek hiányos ismerete került megnevezésre. A válaszadók úgy ítélik meg, hogy segítségért leginkább szüleikhez, édesanyjukhoz fordulhatnak, ezt követi a nőgyógyász és az, akivel együtt járnak. A megkérdezett roma lányok első gyermekük születését nagyjából 23 éves korukra tervezik.

Az általunk az összehasonlítás érdekében képzett két korcsoportba (11-15 év és 16-22 év közöttiek) tartozó lányok gondolkodásában a témakörhöz kapcsolódó kérdésekben eltérések láthatóak, az idősebb korosztályban határozottabb elképzelések jelennek meg mind a tanulás, mind a gyermekvállalás tekintetében, és a fiatalabbakkal ellentétben az idősebbek az anyagi biztonságot határozottan egybekötik a munkahely meglétével. Hasonlóság a két korcsoport között, hogy a lányok jelentős része úgy gondolja, nem fontos, hogy a gyermekvállalást megelőzze a házasságkötés. Fontosnak tartják ebből a szempontból azonban a megfelelő partnert, az iránta érzett szeretetet, szerelmet, vonzalmat. Meglepő módon a család segítése a gyermekvállalás szempontjából mind a két korcsoportban a legkevésbé fontos az általunk felsorolt tényezők közül.

A kutatásban résztvevő roma lányok tanulni, megfelelő partnerkapcsolatban élni, otthonot teremteni, dolgozni szeretnének, azonban részben a környezeti hátrányaikból, részben pedig az őket körülvevő oktatási, egészségügyi, szociális rendszer rugalmatlanságából, elérhetőségének hiányá-

ból adódóan vágyaik valószínűleg mégsem a tervezett módon valósulnak meg. A tervek, gondolkodás, majd a tényleges élethelyzet, életesemények között jelentős eltérések mutatkoznak. Fontos, hogy az ezek mögött meghúzódó okokat feltárjuk, hogy szakpolitikai javaslatok, cselekvési tervek készülhessenek annak kezelésére. Bár az okok egy része egyéni, éppen ezért szubjektív lehet, mégis ezekre is szükséges rendszerszinten reagálni. Az oktatási, a gyermekvédelmi és szociális intézményeknek kulcsszerepe van a helyzet javításában.

Jelen kutatás keretében az utánkövetést nem céloztuk, azonban már meglévő kutatások eredményeire alapozva feltételezhetjük, hogy bár az általunk megkérdezett 87 lány, fiatal nő egyike sem tervez kiskorúként teherbe esni, vagy gyermeket vállalni – és kutatásunk idején közülük senki sem rendelkezett gyermekkel –, háromból egyel ez mégis nagy eséllyel meg fog történni (Szabó–Makay, 2020). Becslések szerint a fiatalkori terhességek aránya 2016-ban a romák körében 8,57% volt, ami mintegy tizenkétszerese a nem roma lányok adatának (0,7%), és jelentős területi eltéréseket is mutat (KSH, 2017).

Ezek az adatok rámutatnak arra, mennyire fontos a roma nők körében a felelősségteljes gyermekvállalás, a tudatos családtervezés témaköréhez kapcsolódó ismeretek erősítése. Ehhez fontos lenne olyan kutatások elvégzése, a kutatási eredmények elemzésén alapuló ajánlások készítése, amelyek megalapozhatják a segítő intézkedések, programok indítását. A korai várandósság, gyermekvállalás, illetve az egészséges várandósságra való felkészülés témáival fontos foglalkozni, olyan egészségügyi és szociális szolgáltatások, lehetőségek biztosítására van szükség, melyek segítségével az esetleges egészségügyi, vagy éppen lelki krízishelyzeteket megelőzhetjük, orvosolhatjuk.

Kiemelt fontosságú a roma nők, anyák képzése, valamint az, hogy hiteles, számukra könnyen befogadható és érthető módon kapjanak információkat, ismereteket. Szükség van olyan gyakorlatias, konkrét lépéseket, eszközöket felsorakoztató képzésekre, melyek alkalmassá teszik az anyákat arra, hogy mind a maguk, mind pedig lányaik esetében képesek legyenek hatékonyan megelőzni a nem kívánt terhességet, és ezzel párhuzamosan a korai gyerekvállalást. A magas

roma lakónépességgel bíró településeken található iskolákban fontos lenne a fogamzásgátlásra, családtervezésre irányuló programok elérhetővé tétele, illetve az ebben a témában szakértelemmel bíró szakemberek jelenléte. Nagy segítséget jelentene, ha az iskolákban olyan alternatív eljárások, tanulásmódszerek, eszközök, lehetőségek állnának rendelkezésre, amelyek lehetővé tennék, hogy az érintett fiatal nő, anya a várandóssága alatt, valamint a gyermekszülés után is befejezhesse tanulmányait (pl. egyéni óra- és vizsgarend, egyéni

tanári konzultációs lehetőség, utazó tanítók stb.). Fontos kiemelni, hogy a kutatásba bevont lányok az EFOP 1.4.4.-es program keretében 24 hónapon keresztül vettek részt az iskolai lemorzsolódást – és ennek keretében a korai gyermekvállalás megelőzését is – célzó programban. A fogamzásgátlással, családtervezéssel kapcsolatos ismereteik, tudásuk, információval való ellátottságuk a programnak köszönhetően jobb képet mutathat, mint az azonos korosztályú, de ilyen célzott programban részt nem vevő társaiké.

Felhasznált irodalom

- Durst Judit (2001). *„Nekem ez az élet, a gyerekek”. Gyermekvállalási szokások változása egy kislelki cigány közösségben, Századvég*
- Engler Ágnes (2018). *Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok*, In Engler Á. (szerk.). *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei. Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő központ*
- Gyukits György (2022). *A korai gyermekvállalás a hátrányos helyzetű településeken élő roma nők körében napjainkban*
- Husz Ildikó (2012). *Alacsony végzettségű roma és nem-roma nők gyermekvállalása a hátrányos helyzetű térségekben* MTA TK
- Janky Béla (2005). *A gyermekvállalás időzítése a cigány nők körében*, *Beszélő* 10/1.
- Janky Béla (2005). *Cigány nők társadalmi helyzete és termékenysége*. In: *Szerepváltozások, Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*
- Kapitány Balázs (2018). *Bimodális (kétszcúszú) termékenységi görbe Magyarországon: leíró eredmények és lehetséges okok*, *Demográfia* 61/2–3.
- Mi kell a jó házassághoz? KINCS, 2023*
- Intergenerációs kutatás a reprodukciós kort meghaladott idősebb generáció és a reprodukciós korban lévő fiatalok körében. KINCS, 2019*
- KSH 2016. évi mikrocenzusból számított romanépesség becslés, 2017.*
- Makay Zsuzsanna (2019). *Társadalmi folyamatok elemzése. Fiatalok gyermekvállalás, terhességmegszakítás, fogamzásgátlás*, KSH-NKI
- Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030, 2020.*
- Raffael Mónika (2020). *Roma nők egymás közt*, L'Harmattan kiadó
- Raffael Mónika (2021). *Roma nők gyermekvállalási attitűdjei a Felzárkózó Településeken, 2021/3–4 Kapocs.*
- Statisztikai Tükör. A hazai nemzetiségek demográfiai jellemzői, 2015/82.*
- Szabó, Makay (2020). *20 év alatti várandósok: mennyire jellemző és mi befolyásolja a hátrányos helyzetet? Demográfia, 63. évf. 2–3. szám.*
- Szabó, Spéder (2022). *A roma népesség termékenységének összehasonlító vizsgálata négy kelet-közép európai országban. Demográfia, 65. évf. 2–3. szám.*